

НОВІТНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

В статье рассматривается профессиональная подготовка будущего учителя художественных дисциплин с точки зрения системного, личностно ориентированного, аксиологического, культурологического, компетентностного, технологического и др. подходов. Определяются новейшие ориентиры подготовки будущего учителя художественных дисциплин к профессиональной деятельности.

Ключевые слова: *навейшие подходы, профессиональная подготовка, учитель художественных дисциплин.*

The article we consider the training of future teachers of artistic disciplines from the point of view of system, learner centered, axiological, cultural, competence, technology and others approaches. Also defines new benchmarks prepare future teachers of artistic disciplines to practicing.

Keywords: *new approaches, training, teacher artistic disciplines.*

Реформування сучасної системи освіти потребує принципових змін в усій системі вищої школи. Вона безпосередньо пов'язана із реалізацією нової педагогічної парадигми, яка ґрунтується на зміні ставлення до людини, спрямована на її соціальне становлення та розвиток. Актуальним постає питання підготовки професіонала, сучасного суб'єкта європейської життєдіяльності, який відповідає стандартам професійних компетенцій ХХІ ст. – людини духовно багатой та індивідуально своєрідной, суб'єктивно досвідченої, компетентной в галузі людинознавства і спілкування.

Педагог є носієм культури суспільства в усіх її проявах – від національних традицій та мистецтва до досягнень науково-технічного прогресу. Формування нового підходу до професійної підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін стосується, насамперед, змісту, технології та методики їх навчання. Наразі провідним умінням сучасного учителя є створення умов, в яких учень відчуватиме себе самостійною особистістю, здатною до прийняття рішень у сучасному глобалізованому світі, здійснення вибору та буде нести за нього відповідальність.

Поширення значної кількості різноманітних новітніх підходів до підготовки учителів мистецьких дисциплін потребують глибокого та змістовного аналізу. Однак, незважаючи на цю різноманітність, можна окреслити певну їх спільність. Це – формування здібностей до самоосвіти, саморозвитку, співробітництва; досконалих навичок спілкування в різних життєвих ситуаціях; створення нових систем цінностей; формування здатності до творчого вирішення проблем, розв'язування двозначних, суперечливих, парадоксальних ситуацій; до вироблення та організації великої кількості інформації; розвиток майстерності; формування ефективної самооцінки, особистої прихильності до організаційних та глобальних цінностей тощо.

Проблемам підготовки педагогічних кадрів присвячено чимало досліджень. Це праці О. Абдуліної, Ю. Азарова, К. Ахіярова, В. Безпалька, А. Глузмана, А. Капської, В. Кременя, Н. Ничкало, Н. Кузьміної, Ю. Кулюткіна, О. Кучерявого, О. Мороза, О. Пехоти, О. Савченко, С. Сисоевої, В. Сластьоніна, О. Щербакова та ін.

У сучасній науково-педагогічній та методичній літературі проблема підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін дістала досить ґрунтовне висвітлення. Зокрема, проблемам підготовки вчителя з урахуванням специфіки даної професійної діяльності присвячені дослідження І. Глінської, Л. Масол, М. Кириченко, С. Коновець, В. Кузіна, Б. Неменського, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Рудницької, Г. Тарасенко, О. Шевнюк та ін.

Ці дослідники характеризують професійну підготовку майбутнього вчителя з точки зору системного, особистісно орієнтованого, аксіологічного, культурологічного, компетентнісного, технологічного та ін. підходів. Отже, розглянемо визначені підходи

докладніше.

За *системним* підходом проблема професійної підготовки розглядається як педагогічне явище, що взаємопов'язує елементи, які об'єднані спільними функціями та метою, єдністю управління та функціонування. При цьому, цілісність структури особистості вчителя мистецьких дисциплін розглядається в єдності комунікативного, професійно-педагогічного та пізнавального компонентів спрямованості, а професійна полікультурна підготовка вчителя розглядається як комплекс: потреб і мотивів, інтелектуальної сфери педагога та його емоційно-вольових характеристик.

Особистісно-орієнтований підхід надає педагогу пріоритетного значення в ефективності педагогічної діяльності як самостійній цінності педагогічної взаємодії. Зокрема, цінність особистості вчителя розглядається як сукупність його індивідуальних та особистісних властивостей і якостей [1, с. 30]. За таких умов у майбутнього вчителя формується готовність до роботи на основі знання сучасних педагогічних технологій, розуміння ним своєї індивідуальної сутності, а також виробляється особистісна педагогічна концепція і персонал-технологія [3, с. 3]". Відтак всебічний розвиток особистості студента трактується як одночасне підтримання індивідуальних особливостей і забезпечення здатності жити в соціумі, вмінь ефективного співробітництва з оточуючими й відповідних професійних здібностей; культивування в особистості цінності іншої людини; утвердження майбутнім педагогом позитивної особистісної сутності його вихованців (І. Бех); впровадження особистісно орієнтованого змісту та технологій навчання, максимальна індивідуалізація та суб'єктна орієнтація навчального процесу, створення умов для самоосвіти і саморозвитку, осмисленого визначення студентами своїх можливостей і життєвих цінностей (О. Пехота).

Наразі, це вияв поваги до особистості студента і визнання її унікальності; необхідність забезпечення діалогічного характеру навчального процесу; реалізація ідей співтворчості й співпраці як у навчальному процесі, так і в науково-експериментальній роботі; використання методів і прийомів часткової індивідуалізації навчання [3, с. 3-4].

За таким підходом, підготовка майбутнього вчителя мистецьких дисциплін орієнтується на набуття нетипових для традиційної освіти вмінь: розкривати учням своє особистісне бачення твору; активізувати їхні процеси переживання; «відчувати» внутрішній світ іншого, його особистісні потреби; здійснювати діалогічне спілкування; імпровізувати; бути драматургом, режисером і учасником тих чи інших педагогічних ситуацій (О. Рудницька).

Сюди ж, деякі науковці відносять суб'єктний підхід, який є значущим для аналізу проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя мистецьких дисциплін. Адже в процесі останньої майбутній учитель стає суб'єктом соціокультурних відносин – праці, спілкування, пізнання і оволодіває цими видами діяльності, досягаючи професійного результату [10, с. 26]; формуючи при цьому особистісний досвід творчого характеру та розвиваючи здатність до осмислення своїх індивідуальних реакцій, без яких неможливо осягнути глибинний художній зміст [7, с. 30-31]. Зокрема, у психолого-педагогічних дослідженнях теоретико-методологічного рівня простежується ідея підготовки майбутнього вчителя як „ суб'єкта пізнавальної діяльності у ВНЗ, навчально-професійної у ході педагогічних практик, здатного цілеспрямовано регулювати свій професійний розвиток [5, с. 7]". Однак сьогодні поки ще немає психолого-педагогічного обґрунтування механізму, умов і шляхів переходу студента з позиції суб'єкта професійної підготовки в позицію суб'єкта індивідуального професійного розвитку протягом всього життя [5].

Аксіологічний підхід застосовується до вивчення проблеми професійної підготовки майбутнього фахівця стосовно змісту педагогічних ідей, теорій і концепцій з огляду на їхню відповідність чи невідповідність потребам індивіда та суспільства. У структурі професійного образу майбутнього вчителя морально-ціннісні орієнтири впливають на формування в нього антропоцентристського погляду на особистість учня, гуманістичну орієнтацію; на його інтереси, нахили і здібності [10, с. 26]; цінності відіграють роль регулятора педагогічної діяльності, формують структуру особистості вчителя, виступають певним суспільним

еталоном, критерієм виміру педагогічних дій [10].

Науковці окреслюють основні педагогічні цінності, якими має володіти майбутній учитель це – толерантність, демократія, миролюбство, екологічна безпека, права людини і солідарність. Отож, новий вчитель має бути здатним до «стирання» образу іншого як «ворога»; толерантним, зваженим і миролюбивим; з утвердженим екологічним світоглядом; з повагою до прав людини, демократії і солідарності [4]. За таким підходом процес професійної підготовки має сприяти формуванню в майбутніх учителів мистецьких дисциплін ціннісного ставлення до особистості майбутнього вихованця, до освітнього та соціокультурного середовища, стимулювати процес усвідомлення ним самоцінності мистецького твору.

Культурологічний підхід в епіцентр ставить людину як вільну індивідуальність, яка здатна до особистої детермінації в культурі [2, с. 71] і ґрунтується на унікальності кожного суб'єкта навчальної діяльності, на забезпеченні умов його розвитку в контексті індивідуалізованого підходу в особистісно розвивальній системі навчання, що забезпечує соціокультурний саморозвиток особистості. Метою професійної підготовки стає людина культури, змістом – культура, як середовище, а культуротворчість – як спосіб розвитку людини в культурі. За таких умов підготовка майбутнього вчителя мистецьких дисциплін ґрунтується на формуванні особистісних якостей суб'єкта, розкритті у навчально-виховному процесі цілісної та гармонійної картини світу, сповненої сенсорних відчуттів, з повноцінним відображенням у ній явищ культури, зокрема художньої [7, с. 27].

Компетентнісний підхід відображає інтегральний прояв професіоналізму, в якому поєднуються елементи професійної і загальної культури (рівень освіченості, достатній для самоосвіти і самостійного вирішення пізнавальних проблем), досвіду педагогічної діяльності та педагогічної творчості, що конкретизується в певній системі знань, умінь, готовності до професійної діяльності [10, с. 28]. Відповідно підготовка майбутнього вчителя мистецьких дисциплін орієнтована на усвідомлення студентами особистісних потягів до діяльності, потреб та інтересів; прагнень і ціннісних орієнтацій; мотивів діяльності; уявлень про свої соціальні ролі; самооцінку особистісних властивостей і якостей, професійних знань, умінь і навичок, професійно важливих якостей; регулювання свого професійного становлення. І проявляється у сучасних творчих формах виконання видів професійної діяльності, глибоких науково-теоретичних знаннях про предмет діяльності і вимагає вияву фізичних, психічних, інтелектуальних, духовних якостей і властивостей особистості [8, с. 157]. Наразі у проекті Педагогічної Конституції Європи окреслені основні компетенції, якими має володіти вчитель XXI століття. Це – компетенція науковця-дослідника; інформаційна компетенція; мовна компетенція (сучасний учитель має вільно володіти кількома європейськими мовами); адаптивна компетенція (учитель має бути адаптованим до сучасних реалій); комунікативна компетенція (сучасний учитель повинен бути психологом, соціальним працівником); здатність навчатися протягом життя [4].

У *технологічному* підході до професійної підготовки майбутнього учителя “системотвірним елементом є технологія, за допомогою якої здійснюється взаємодія педагога і учнів [9, с. 82]”, організація праці вчителя, підвищення педагогічної майстерності. Зокрема, рефлексивна складова цього підходу незначна, спостерігається запозичення методологічних уявлень про системні й інформаційні технології. Щодо професійної підготовки, то його можливості обмежені лише процесом навчання студентів. За таким підходом підготовка майбутнього фахівця мистецьких дисциплін потребує конструювання специфічних педагогічних ситуацій, які б актуалізували у навчально-виховному процесі потребу самовираження (такі ситуації створює мистецтво). Саме це допомагає людині якомога повніше розкрити свій потенціал, таланти, здібності, сприяє актуалізації (А. Маслоу).

Визначаючи своє бачення підготовки вчителів, дослідники звертають увагу на те, що школі сьогодні потрібні не просто хороші вчителі, а „вчитель-технолог, учитель-майстер, учитель-новатор”. Це має бути людина з „інноваційним мисленням, здатна усвідомлено взяти на себе відповідальність як за особистість іншої людини, що постійно розвивається,

так і школи як системи, що теж перебуває у розвитку [3, с. 4]”.

Таким чином, можна зробити висновок, що у сучасних умовах виникають нові вимоги до підготовки майбутнього вчителя мистецьких дисциплін, які висувають завдання формування у нього „ціннісного самовизначення та вільного вибору, реалізації демократичних і гуманістичних принципів у майбутній педагогічній діяльності, підвищення рівня його загальнопедагогічної і професійної культури [6, с. 4-5]”. Суть цього полягає в осмисленні та вивченні педагогічного досвіду, аналізі причин труднощів, проектуванні шляхів їх подолання, прогнозуванні результатів і наслідків у педагогічному процесі, виборі оптимальних педагогічних технологій.

Розвиток і впровадження у навчально-виховний процес вищої школи педагогічних технологій сприяє збагаченню професійно-педагогічної, зокрема професійно-методичної підготовки, наповнюючи їх новим змістом, формами, методами та прийомами навчання, створюючи нові засоби навчання та вдосконалюючи діючі. Це відбувається тому, що „...технологічна грамотність майбутнього вчителя дозволяє йому усвідомлювати своє істинне покликання, більш реально оцінити потенційні можливості, подивитися на педагогічний процес із позицій кінцевого результату [6, с. 5]”. Хочеться додати, що ознайомлення студентів з широким спектром напрацьованих наукою і практикою педагогічних технологій та набуття навичок і досвіду здійснювати педагогічну діяльність у різноманітних концептуальних системах створює природні умови, за яких студент із об'єкта професійної підготовки перетворюється на суб'єкт індивідуального професійного розвитку.

Зазначені підходи щодо професійної підготовки майбутнього вчителя мистецьких дисциплін реалізуються в площині наступних принципів: людиноцентризму, науковості, доступності, системності, практики, індивідуального підходу, творчості, академічної автономії, креативності, інноваційного розвитку, персоніфікації, природовідповідності, полікультурності, культуровідповідності. Зміст професійної підготовки майбутніх учителів зумовлюється такими сучасними тенденціями розвитку освіти та цивілізації, як глобалізація, індивідуалізація, інтеграція тощо.

Разом з тим, охарактеризовані підходи є новітніми орієнтирами підготовки майбутнього вчителя мистецьких дисциплін до професійної діяльності і дають можливість всебічно та системно вивчити структуру, зміст та технології підготовки, формування і функціонування її основних компонентів.

Отже, можна стверджувати, що серед основних завдань, що стоять перед системою вищої педагогічної освіти, важливе місце посідає завдання підготовки фахівця в дусі сучасного європейського світогляду та системи провідних цінностей. Звідси мета навчання має передбачати оптимальне поєднання теоретичних знань і творчих здібностей майбутніх учителів мистецьких дисциплін, що дозволило б їм після закінчення вузу самостійно підвищувати рівень своєї освіченості й професійної підготовки, знаходити принципово нові розв'язки проблем науки і практики, вільно орієнтуватися у потоці наукової, художньої та суспільно-політичної інформації, обсяг якої постійно збільшується.

Література

1. **Белухин Д. А.** Личностно ориентированная педагогика / Д. А. Белухин. – М. : Московский психолого-социальный институт, 2005. – 448 с.
2. **Иванова Т. В.** Культурологическая подготовка будущего учителя : [монография] / Т. В. Иванова. – К. : ЦВП, 2005. – 282 с
3. Освітні технології : Навчально-методичний посібник / [О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.]; за заг. ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2002. – 255 с.
4. Педагогічна Конституція Європи [Електронний ресурс] / Віктор Андрущенко, Морітц Гунцінгер, Альгірдас Гайжутіс. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/yevtukh/ss-14922984>. – Назва з титул. екрану.
5. **Пехота О. М.** Індивідуальність учителя : теорія і практика: навчальний посібник / О. М. Пехота. – Вид. 2-ге, перероб. і доп.. – Миколаїв : ТОВ „Фірма „Іліон”, 2009. – 272 с.

6. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : Навч. посіб. / [О. М. Пехота, В. Д. Будає, А. М. Старєва та ін.]; за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. – К. : Видавництво А.С.К., 2003. – 240 с.
7. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник / О. П. Рудницька. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
8. Сисоєва С. О. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наук. видання / С. О. Сисоєва, І. В. Соколова / НАПН України. Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих, МОН. Маріупольський держ. Гуманітарний ун-т – Київ. : Видавничий дім «ЕКМО», 2010. – 362 с.
9. Шахов В. І. Базова педагогічна освіта майбутнього вчителя: загальнопедагогічний аспект / В. І. Шахов. – Вінниця, 2007. – 383 с.
10. Якса Н. В. Професійна підготовка майбутніх учителів: теорія і методика міжкультурної взаємодії в умовах Кримського регіону : монографія / Н. В. Якса – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 568 с.

УДК 378.091.3:78

А. М. Растригіна

МИСТЕЦЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ЯК СИСТЕМА УМОВ ЕФЕКТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА

В статтє предпринята попытка выделить систему условий эффективного функционирования инновационно–ориентированного художественного образовательного пространства высшего учебного заведения, обеспечивающего подготовку современного педагога-музыканта.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, художественное образовательное пространство, педагог-музыкант, система условий.

The article attempts to single out the system of conditions of effective functioning of innovative-oriented, artistic educational space of higher education establishment that provides training of a modern teacher-musician.

Keywords: professional training, art educational environment, pedagog- musician, system of conditions.

В умовах необхідності забезпечення конкурентоспроможності фахівців на ринку праці та відповідності вітчизняної вищої освіти європейським стандартам, проблема перегляду традиційного сприйняття завдань вищої мистецької освіти й реконструкція її змісту в мистецькому освітньому просторі ВНЗ, на наш погляд, є найбільш актуальною й такою, що потребує невідкладного вирішення.

Принципи реалізації сформованої раніше освітньої моделі, яка все ще має місце у ВНЗ, з її традиційною передачею теоретичних знань і професійних навичок й превалюванням стандартизованих методів, форм і засобів подання навчальної інформації та адаптивного відпрацювання відповідних вузькопрофесійних умінь, спрямованих на підготовку вчителя музичного мистецтва для загальноосвітньої школи, не відповідають потребам сьогодення й не забезпечують підготовку фахівця сучасного гатунку. Внаслідок цього у майбутніх педагогів-музикантів часом так і залишаються не сформованими певні особистісні й професійні якості, які б дозволили їм стати суб'єктами власної професійно-творчої діяльності.

Отже, наразі професіоналізм сучасного фахівця-музиканта має вимірюватись не тільки рівнем сформованості його професійних компетенцій, а й наявністю в структурі його особистості специфічних характеристик, що складають систему духовно-творчих життєвих сенсів й спрямовують його практичну діяльність до ситуації успіху. Іншими словами, сучасна мистецька освіта має здійснювати свою найважливішу функцію – готувати фахівця-